
ДО 75-РІЧЧЯ ОЛЕКСАНДРА СЕМЕНОВИЧА БІЛЯЄВА

30 грудня 2014 р. Олександр Семенович Біляєв відзначив свій ювілейний день народження. Походить ювіляр із козацького роду Біляїв, одного з трьох, що заснували хут. Землянки на Донеччині. Хлопець народився 30 грудня 1939 р. у м. Воронеж в родині кадрового військового. На долю його випало гірке воєнне дитинство. В роки війни мати з двома синами опинилися в евакуації спочатку в Воронежі, пізніше Сизрані, Ташкенті та Москві. По закінченні війни родина змогла здійснити свою мрію — повернулася в Україну, до Києва. В Києві Сашко закінчив школу, профтехучилище, працював слюсарем на заводі, потім три роки служив в армії — у Біляївці Одеської області. Проте весь час хлопець мріяв про історичну освіту, тому після демобілізації було кілька спроб вступити до Київського університету, але не вистачило балів. Отже на сімейній раді було прийнято рішення відрядити хлопця до родичів у м. Воронеж, де він і став студентом історичного факультету Воронежського державного університету. Після закінчення вишу 1969 р. Олександр Семенович повернувся до Києва і до 1981 р. працював у відділі археологічних досліджень на новобудовах, згодом — відділі археології доби міді—бронзи ІА АН УРСР, спочатку на посаді старшого лаборанта, а від 1971 р. — молодшого наукового співробітника. Саме тоді розгорнулися масштабні дослідження на новобудовах, тому Інституту були потрібні ефективні кадри. 1970 р. молодий спеціаліст починає працювати під керівництвом д. і. н. Д.Я. Телегіна й за рік стає заступником начальника новобудовної експедиції «Дніпро-Донбас» (1971—1975 рр.). Впродовж кількох польових сезонів він провадив розкопки курганів у долині р. Орель, ґрунтового цвинтаря та багатошарового поселення біля с. Йосипівка Дніпропетровської обл. Надалі ювіляр плідно працював на новобудовах вже у якості начальника експедицій: Донецької (1976), Полтавської (1980), Черкаської (1982).

© О.Є. ФІАЛКО, А.В. БУЙСЬКИХ,
В.В. ОТРОЩЕНКО, 2015

Матеріали цих досліджень лягли в основу кандидатської дисертації «Пізній період епохи бронзи пограниччя степу та лісостепу у Дніпровському Лівобережжі», успішно захищеної 1980 року. Дослідивши практично не вивчений доти регіон межиріччя Дніпра та Сіверського Дінця вздовж річок Орель та Берека, дисертант позначив на цих теренах пласти поселенських та поховальних пам'яток культури багатовапеликової кераміки (нині — культурне коло Бабине), зрубної спільноти, бондарихинської та чорноліської культур. Зокрема, в гострій дискусії з Б.А. Шрамком О.С. Біляєв остаточно довів наявність чорноліського населення на Лівобережжі Дніпра. На жаль, завершена монографія, в основу якої лягли результати дисертаційного та польових досліджень, так і не вийшла зі стін «Наукової думки». Чи не ця обставина змусила ювіляра на тривалий час покинути колектив Інституту?

Так чи інакше, в 1980—1981 рр. А.С. Біляєв — науковий співробітник — консультант Президії АН УРСР. Далі мало місце коротке повернення до Інституту (1982—1983), а від 1983 р. Олександр Семенович вже старший науковий співробітник Центральної наукової бібліотеки АН

УРСР. Згодом, у 1987—1991 рр. — праця у відділі наукової інформації з суспільних наук АН УРСР. У перелічених установах ювіляр розробляв питання історії книги та книжкової справи в Україні, підготував та опублікував низку робіт з проблематики історії періодики, історичної книги та видання писемних джерел.

Практично з відновленням незалежності О.С. Біляєв повертається до Інституту, тепер вже старшим науковим співробітником у відділі археології Нижнього Побужжя — історико-археологічного заповідника «Ольвія» НАНУ. Саме на руїнах Ольвії розкрився ще один талант Олександра Семеновича — він освоїв нову для себе професію реставратора, а в 1994 р. — очолив сектор консервації та реставрації згаданого відділу. Певний час ювіляр виконував обов'язки завідувача відділом — директора заповідника «Ольвія». Від 15 травня 2000 р. він на пенсії.

Працюючи над науковими темами заповідника дослідник розробив методика консервації та відновлення античних будівель. Завдяки його наполегливості та зусиллям, і — практично всюди за його безпосередньої участі, в заповіднику «Ольвія», на о. Березань, античній Тірі, а також на середньовічних пам'ятках в містах Очакові та Білгород-Дністровському було врятовано — частково відреставровано та музеєфіковано чималу кількість будівель, які перебували в аварійному, а подекуди і в практично знищеному стані. Завдяки його праці понад 50 будівель культового, житлового та виробничого

призначення вже залучено до туристичних маршрутів. О.С. Біляєва люблять та тепло згадують в багатьох експедиціях. Без його постаті у незмінній куртці, що давно вигоріла під сонцем, з сокирою та складеним метром в руках — вже не можна уявити сучасних польових досліджень в Ольвії та на о. Березань.

Згадуються його трудові будні (а працював він без вихідних та свят) в Білгород-Дністровському. В цьому місті ювіляр трудився, вже будучи пенсіонером, впродовж кількох польових сезонів, реставруючи та відновлюючи будівельні споруди різного призначення на території античної Тіри та середньовічної фортеці Акерман. На розкоп він виходив із першими променями сонця, а повертався вже в сутінках. Відновлювальні роботи майстер завжди проводив сам — тесав своєю загостреною особливо сокирою і підганяв камені, причому використовуючи тільки матеріали, що походили з розкопу. Олександр Семенович довго і ретельно підбирав і шукав склад розчинів, які б максимально відповідали стародавнім рецептам. Самостійні пошуки, консультації з вітчизняними та турецькими фахівцями, багаторічний досвід та наполеглива праця далися взнаки. Про те, що дослідник досяг найвишого професійного рівня у консервації та реставрації архітектурно-будівельних решток свідчить такий майже курйозний епізод. На розкоп біля хамаму в Нижньому дворі фортеці Акерман 2007 р. прибула комісія, до складу якої входили декілька археологів, співробітники Одеського управлін-

ня охорони культурної спадщини та головний реставратор Бессарабії. Поважні експерти не змогли відрізнити відновлену частину стінки від автентичної (хоча Олександр Семенович позначив ділянку реставрації за всіма необхідними правилами і вимогами).

Олександр Семенович надзвичайно скромна, тиха й небагатослівна людина, яка здається відчайдушно замкнутою. Тому мало хто знає про його широку ерудицію. В колі близьких друзів він приємний співрозмовник, читає напам'ять вірші і прозу, цікавий оповідач. І ще одна грань натури, яку варто виокремити. Ця людина — надійна опора родини, люблячий чоловік і батько, а тепер ще й дід.

Основні праці ювіляра: Розкопки поселення доби бронзи біля с. Йосипівна // Археологія. — 1977, вип. 22; Поховання кочовиків на

р. Орель // Археологія. — 1978, вип. 28 (у співав.); Нові дані про бондарихинську культуру // Археологія. — 1984, вип. 46; Про методику консервації і реставрації кам'яних будівельних залишків // Археологія. — 1994. — № 2 (у співав.); Книга и книжное дело в Украинской ССР (сборник документов и материалов. 1948—1984). — К., 1986 (у співав.); Некоторые вопросы консервации и реставрации строительных комплексов Ольвии // Ольвийские древности. — К., 2009. Здавалося б, не так вже й багато. Проте справжніми нетлінними творіннями ювіляра є збережені ним численні пам'ятки будівництва та архітектури античності та середньовіччя, які він залишає своїм нащадкам.

Користуючись нагодою, зичимо ювіляру міцного здоров'я, нових оригінальних ідей, радісних подій, любові близьких і поваги колег!

*О.Є. ФІАЛКО,
А.В. БУЙСЬКИХ,
В.В. ОТРОЩЕНКО*

ДО 70-РІЧЧЯ АРКАДІЯ ОЛЕКСАНДРОВИЧА КОЗЛОВСЬКОГО

18 грудня 2014 р. відомому українському археологу, старшому науковому співробітнику Відділу археології Києва, керівнику Старокиївської археологічної експедиції Інституту археології НАН України Козловському Аркадію Олександровичу виповнюється 70 років.

А.О. Козловський народився у 1944 р. у місті Дніпропетровську. З 1959 до 1965 р. був студентом Індустріального технікуму м. Дніпропетровськ. У 1967 р. поступив до Дніпропетровського державного Університету, який закінчив у 1973 р. З 1974 р. працює в Інституті археології НАН України. У 1977 р. поступив до аспірантури Інституту археології НАН України, яку закінчив у 1980 р. У 1982 р. захистив дисертацію та отримав звання кандидата історичних наук за спеціальністю археологія.

Козловський Аркадій Олександрович знаний як спеціаліст у галузі археології та історії Давньої Русі та пізнього середньовіччя. Протягом 40-а років він проводить польові дослідження археологічних пам'яток Півден-

ного Подніпров'я, Подунав'я, Чернігівщини і Києва.

Протягом 10-и років А.О. Козловський вів дослідження в Південному Подніпров'ї, здійснив стаціонарні розкопки на п'яти поселеннях і трьох могильниках. У результаті опрацювань була складена археологічна карта пам'яток осілого населення. На основі здобутих матеріалів ним було доведено, що осіле населення проживало в Південному Подніпров'ї постійно впродовж IX—XIV ст. Було виділено три етапи існування цього населення. Аналіз археологічних матеріалів дозволив довести безперервність життя на низці поселень з IX до XIV ст., а також спадкоємність певних особливостей матеріальної культури, що позначилося на домобудуванні, поховальному обряді і керамічному комплексі.

Вперше була розроблена класифікація кераміки місцевого виробництва, в окрему групу було виділено кераміку після монгольського часу. Ретельно була проаналізована господар-